

5 - El professor que ensenyava, aprenia i gaudia

«He tingut la sort de poder fer en la vida les dues coses que més m'agradaven: traduir i ensenyar». Amb aquestes paraules, Joan Fontcuberta i Gel es referia als més de 40 anys dedicats a la docència. Llicenciat en filologia anglogermànica, després de fer classes d'anglès a diferents centres, el 1977 va entrar a treballar a l'Escola Universitària de Traductors i Intèrprets de la Universitat Autònoma de Barcelona, la primera escola de traductors de l'Estat espanyol creada feia pocs anys, que més endavant havia d'esdevenir l'actual Facultat de Traducció i d'Interpretació, on va impartir diverses matèries, sobretot traducció de l'alemany i de l'anglès al català. Va ser un dels primers catedràtics de traducció de l'Estat, per la qual cosa va formar part de nombrosos tribunals de tesi i de concursos de professorat, i va dirigir la recerca de molts doctorands.

La combinació de l'exercici professional i la docència van conduir-lo a la reflexió teòrica, una reflexió que està amarada de pràctica i que, per això, té un gran valor didàctic. Així, va pronunciar conferències sobre traducció, literatura i l'ensenyament de llengües en diferents congressos i seminaris, va fer estades al Regne Unit, Alemanya i Polònia, i va escriure diversos articles i pròlegs, a més de l'assaig *Tots els colors del camaleó*. Juntament amb Montserrat Bacardí i Francesc Parcerisas, va elaborar l'antologia *Cent anys de traducció al català (1891-1990)*, formà part del consell assessor del *Diccionari de la traducció catalana* i, amb Joaquim Sala-Sanahuja, va dirigir la col·lecció de traduccions «Llibres del Camaleó», editada per Arola i la UAB.

Al llarg de la seva carrera acadèmica, ocupà diferents càrrecs, entre els quals el de degà de la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la UAB, entre el 1999 i el 2003.

Joan Fontcuberta i José Saramago a la UAB, 2001

6 - Participació a diferents jornades i congressos

L'activitat prolífica de Joan Fontcuberta i Gel queda reflectida en aquesta petita selecció de programes de diverses jornades sobre traducció en què va participar i separates d'algunes conferències que va pronunciar en diferents congressos.

Col·loqui a la llibreria La Central sobre l'obra *Una hora en la vida de Stefan Zweig*, amb Joan Fontcuberta i Sergi Belbel, 2015

7 - Un reconeixement merescut

A la darrereria del 2018 el ple de l'Ajuntament d'Argentona va aprovar per unanimitat la proposta de donar el seu nom a la biblioteca municipal. L'acte oficial tingué lloc el 12 de gener del 2019, l'endemà que s'inaugurés a la Casa Gòtica del mateix municipi l'exposició «Joan Fontcuberta, tots els colors del camaleó. Art i ètica de la traducció», impulsada pel Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell.

Aquesta exposició es va poder veure posteriorment a la Biblioteca d'Humanitats de la Universitat Autònoma de Barcelona, en ocasió de la celebració de la taula rodona «Joan Fontcuberta i Gel: una vida dedicada a la traducció» a la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la mateixa universitat.

La Facultat en la qual havia ensenyat durant tants anys i de la qual havia estat degà li reté homenatge batejant un espai del centre amb el nom de «mirador Joan Fontcuberta i Gel», on es va instal·lar una placa commemorativa.

Placa del mirador Joan Fontcuberta i Gel, inaugurat a la UAB el 2018

JOAN FONTCUBERTA, TOTS ELS COLORES DEL CAMALEÓ

Art i ètica de la traducció

16 de gener al 20 de febrer de 2023

Disseny d'Andrea Manenti

 Biblioteca de Catalunya

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Horari de visita

De dilluns a divendres, de 9 a 20 h.
Dissabtes, de 9 a 14 h.

Biblioteca de Catalunya

Carrer de l'Hospital 56 - 08001 - Barcelona
Tel. 93 270 23 00 - A/e: bustia@bnc.cat

Joan Fontcuberta, tots els colors del camaleó. Art i ètica de la traducció

Joan Fontcuberta i Gel (Argentona, 1938 - Barcelona, 2018) fou un destacat traductor literari. Pioner en la traducció audiovisual al català i professor durant gairebé quaranta anys a la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, va deixar un llegat de més d'un centenar de traduccions de l'alemany i de l'anglès, una bona part de les quals d'obres cabdals de la literatura universal.

Aquesta exposició és un breu recorregut per la seva trajectòria vital i professional que vol mostrar el seu compromís per contribuir a la normalització de la llengua i la cultura catalanes després de la dictadura i l'aportació que hi va fer, per la qual va rebre diversos premis i el reconeixement de la crítica, la professió i els lectors.

En paraules del premi Nobel José Saramago, «Els escriptors fan la literatura nacional i els traductors fan la literatura universal». L'exposició, que pren el títol de l'assaig de Joan Fontcuberta *Tots els colors del camaleó*, en què comparava «aquest rèptil saure» amb el traductor per «la propietat de canviar de color segons el medi en què es troba, és a dir, d'adaptar-se a cada situació», vol ser un homenatge i una reivindicació del seu llegat, d'una vida dedicada a la traducció.

Volem expressar el nostre agraïment a la Biblioteca de Catalunya per acollir aquesta exposició; al Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell, que en fou l'impulsor, i a l'Iris Garcia Urbano i a la Glòria Farrés Famadas, que van col·laborar en la coordinació i concepció d'aquest projecte. Finalment, un record i un homenatge emocionats per a en Llorenç Soldevila i Balart, que ens va deixar el passat 10 de desembre; sense ell, aquesta exposició no hauria estat possible.

Judit, Laura, Cristina, Joan i Mireia Fontcuberta Famadas, comissaris de l'exposició

1 - Goethe no va escriure el *Faust*... ni Thomas Mann va escriure *La mort a Venècia*. Joan Fontcuberta, traductor literari

Joan Fontcuberta i Gel va traduir més d'un centenar de llibres de l'alemany i de l'anglès de diferents gèneres, com ara l'assaig, la poesia, la prosa autobiogràfica o el teatre, i de matèries molt diverses: l'art, la divulgació científica, la filosofia, la mitologia, la lingüística, la sociologia... Tanmateix, en la seva vasta trajectòria ocupa un lloc preferent la prosa de ficció, especialment la novel·la, però també la narració breu i la literatura infantil i juvenil, un camp del qual va traslladar clàssics com *Huckleberry Finn* de Mark Twain o *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe, entre moltes altres obres. La llista ingent d'autors que ha incorporat a les lletres catalanes inclou figures de la talla de Thomas Bernhard, Bertolt Brecht, Hermann Broch, Arthur Conan Doyle, Friedrich Engels, Johann Wolfgang von Goethe, Günter Grass, Graham Greene, Rainer Maria Rilke, Heinrich Heine, Hugo von Hofmannsthal, Franz Kafka, Herta Müller o Philip Roth. Cal destacar l'especial afinitat amb Thomas Mann i Stefan Zweig, dels quals va traduir algunes de les seves creacions més reeixides. També en va publicar diversos llibres en castellà, incloent-hi la correspondència entre l'escriptor vienès i Joseph Roth, i amb la seva muller, Friderike Zweig. La seva tasca ha estat distingida amb reconeixements com el premi de la Institució de les Lletres Catalanes a la millor traducció dels anys 1989-1991, concedit per *La mort de Virgili* de Hermann Broch el 1991, o el Premi Ciutat de Barcelona, per la traducció de *La impaciència del cor* de Stefan Zweig l'any 2010.

Concessió del Premi Ciutat de Barcelona, 2011

2 - Joan Fontcuberta, traductor i escriptor

En paraules de Joan Sellent, Joan Fontcuberta era un gran traductor i, per tant, un gran escriptor. Dit d'una altra manera, era un escriptor especialitzat en la modalitat de traducció, que va dedicar tota la seva vida a aquest ofici: des de la dècada dels 60, amb traduccions al castellà de l'alemany i l'anglès, com ara *Tonio Kröger y otras narraciones*, de Thomas Mann i també la primera traducció al català, que curiosament també era de Mann, *La mort a Venècia*, publicada a Proa, totes dues del 1966, fins a *Por* de Stefan Zweig, que juntament amb dues altres obres, van publicar-se pòstumament. Més de 60 anys de dedicació incansable per posar a l'abast del lector català obres de la literatura alemanya

i anglesa. A l'exposició, hi trobareu una petita mostra d'alguns dels títols traduïts per en Joan Fontcuberta i el llistat complet de les seves traduccions.

3 - Tots els colors del camaleó

Quan va arribar a la jubilació acadèmica, va continuar traduint i va escriure el llibre *Tots els colors del camaleó (Un assaig sobre la traducció)*, en què recollí un seguit de reflexions sobre la tasca de traduir.

Joan Fontcuberta i Ryszard Kapuściński a Montserrat

4 - JR renega en català!!!

Joan Fontcuberta i Gel va ser un dels pioners de la traducció audiovisual al català, un camp al qual va aplicar la seva dilatada experiència com a traductor literari. Durant anys va traduir guions de sèries i pel·lícules britàniques i nord-americanes, especialment, per a Televisió de Catalunya, amb la qual va col·laborar des de la seva creació. Cal destacar també la tasca de formació de traductors audiovisuals al català amb classes, conferències o seminaris a diferents universitats. Les seves aportacions a la reflexió teòrica en aquest àmbit, les quals parteixen de la pràctica professional, han estat un referent per a investigadors posteriors. Va contribuir a la definició del registre del doblatge i a assentar les bases de l'equilibri entre oralitat i escriptura. Advocava per una traducció basada en el *sentit* del context situacional i no en el *significat* de les paraules, amb una atenció especial als elements extralingüístics i a la informació proporcionada pel canal visual i pel canal oral (gestos, entonació, silencis, ritme, emotivitat...), per la documentació constant i per l'ús de tots els recursos i registres de la llengua d'arribada d'acord amb el nivell de llengua de l'original.

Entrevista a Joan Fontcuberta i Gel, The Memoro project, "TV3 i l'experiència de la televisió"